

9. ENDALOK BÆNDASAMFÉLAGSINS

Markmið

Að nemandi átti sig á að

- iðnbyltingin leiddi til aukinnar verslunar og þéttbýlismyndunar í Evrópu;;
- áhrif iðnbyltingar komu tiltölulega seint fram á Íslandi
- íslensk stjórnsmál á síðasta fjórðungi 19. aldar snerust einkum um að fá framkvæmdavaldið til landsins;
- íslenskir þingmenn reyndu að viðhalda sveitasamfélaginu og koma í veg fyrir að frjálslynd viðhorf næðu að skjóta rótum hérlandis;
- fjöldi manna flutti til Ameríku þar sem sveitasamfélagið var hætt að geta tekið við þeirri fólksfjölgun sem átti sér stað í landinu;
- undir lok 19. aldar var bændasamfélagið endanlega komið í þrot enda var þéttbýli tekið að myndast en það byggðist einkum á sjálfstæðum sjávarútvegi;
- sjálfsþurftarbúskapur vék fyrir markaðsbúskapur (kapítalisma);
- meiri áhersla var lögð á samfélagsuppbyggingu en áður hafði verið gert;
- Íslendingar fengu framkvæmdavaldið í eigin hendur og þar með heimastjórn.

Kennsla

Sjálfsagt er að greina nemendum frá þeim breytingum sem urðu með iðnbyltingunni sem hófst í Bretlandi undir lok 18. aldar og barst til Evrópu og Norður-Ameríku á 19. öld. Með henni stórkjóst framleiðsla og verslun, fólk fluttist úr sveitum í þéttbýli, vinna manna var í auknum mæli utan veggja heimilisins og markaðshagkerfið tók við af sjálfsþurftarbúskap.

Iðnbyltingin hóf ekki innreið sína á Íslandi fyrr en um aldamótin 1900. Nemendur þurfa að vita að nokkrar breytingar urðu samt sem áður á 19. öld en þá jókst verslun mjög og landsmönnum fjölgaði meira en áður.

Benda skal nemendum á að bændasamfélagið hafi verið komið í þrot á seinni hluta 19. aldar. Sveitir landsins réðu ekki við þá miklu fjölgun sem varð í landinu en íslenskir ráðamenn reyndu samt sem áður að verja bændasamfélagið og reyndu hvað þeir gátu að koma í veg fyrir þéttbýlismyndun og atvinnufrelsi. Dönsk stjórnvöld voru frjálslynd viðvíkjandi einstaklingsfrelsi og lögðu mun meiri áherslu á réttindi almennings en íslenskir ráðamenn.

Gera þarf nemendum grein fyrir að þar sem fjöldi manna sá ekki fram á að geta átt bjarta framtíð á Íslandi fluttust fjölmargir til Ameríku. Landsmönnum hélt samt sem áður áfram að fjölga og þar kom að bændasamfélagið fékk ekki staðist lengur. Undir lok aldarinnar tók fólk að mynda þéttbýli við sjávarsíðuna þar sem sjávarútvegur varð að sjálfstæðri atvinnugrein (í stað þess að vera einungis aukabúgrein bænda). Markaðshagkerfi og iðnbylting voru að hefja innreið sína en þar með voru stigin fyrstu skrefin til nútímalegri samfélagshátta.

Benda skal nemendum á að helsta baráttumál þingmanna var krafan um að fá framkvæmdavaldið til landsins. Sú skoðun fékk hins vegar vaxandi fylgi að meiri áherslu bæri að leggja á verklegar framkvæmdir til að styrkja innviði samfélagsins. Á þessum tíma urðu

raunar töluverðar framfarir í þeim eignum en mörgum þótti þó hægt ganga. Krafa um framkvæmdavaldið náði hins vegar fram að ganga þegar stjórnarskipti urðu í Danmörku eftir að þingræði var tekið upp þar í landi. Í kjölfarið fengu Íslendingar heimastjórn.

Umræður

- Hafa nemendur heyrt talað um iðnbyltinguna? Gera þeir sér grein fyrir afleiðingum hennar?
- Vita nemendur að íslenskir ráðamenn reyndu að viðhalda bændasamfélaginu í lengstu lög og þar með að koma í veg fyrir þéttbýlismyndun og atvinnufrelsi?
- Gera nemendur sér grein fyrir að dönsk stjórnvöld höfðu meiri áhuga á að auka réttindi almennings en íslenskir ráðamenn?
- Hvað vita nemendur um Ameríkuferðirnar? Vita þeir að margir yfirgáfu land þar sem þeir sáu ekki fram á bjarta framtíð hérlendis?
- Af hverju leið bændasamfélagið undir lok? Hvenær tók Ísland sín fyrstu skref í nútímaátt?
- Vita nemendur hvenær Íslendingar fengu heimastjórn? Hvaða breytingar urðu með henni?
- Hvernig tengist ljóðið á bls 88 efni kaflans?

VERKEFNI

Ritun

- Skrifaðu frétt sem segir frá iðnbyltingunni og áhrifum hennar.
- Ímyndaðu þér að þú horfir upp á endalok bændasamfélagsins á seinni hluta 19. aldar. Skrifaðu frásögn af því hvað þér finnst um það ásamt hugleiðingu um það samfélag sem var að mótast. Þú ræður hvort þú ert bóndi, vinnumaður eða einhver annar/önnur.
- Ímyndaðu þér að þú sért fyrsti ráðherra Íslands eftir að landið fékk heimastjórn. Hvað ertu að hugsa fyrsta daginn sem þú gengur að skrifstofu þinni í stjórnarráðinu? Skrifaðu stutta hugleiðingu.

Myndmennt

- Hópverkefni þar sem nemendur fjalla um endalok bændasamfélagsins. Einn hópur gæti tekið fyrir sjónarmið ólíkra hópa svo sem bænda, vinnufólks og danskra stjórnvalda. Einnig mætti taka fyrir tiltekin efni svo sem ástæður fyrir endalokunum, Ameríkuferðir og þéttbýli. Einnig mætti hafa heiðarbylin í huga. Sjálfsgagt er að nemendur afli frekari upplýsinga en fram koma í bókinni. Hver hópur getur til dæmis gert veggspjald þar sem gerð er grein fyrir efninu í máli og myndum. Að lokum er efnið kynnt fyrir bekknum. Einnig má sleppa veggspjaldinu og láta kynningu duga.
- Teiknaðu myndasýrpu sem lýsir ólíkum viðhorfum danskra stjórnvalda annars vegar og íslenskra ráðamanna hins vegar til einstaklingsfrelsis.
- Myndskreyttu ljóðið sem er í lok kaflans.

Kort

- Aflaðu þér upplýsinga um iðnvæðinguna og þéttbýlismyndun í Evrópu og merktu inn á kort. Miðaðu við hvenær iðnvæðing er sögð hefjast í hverju landi fyrir sig og láttu hvert tímabil iðnvæðingar fá sinn lit á kortinu. Merktu inn á kortið helstu borgir og undirstrikaðu allar borgir sem höfðu meira en milljón íbúa um aldamótin 1900.

Tímaás

- Aflaðu þér upplýsinga um hvenær iðnvæðing hófst í tilteknum löndum og merktu inn á tímaásinn.
- Aflaðu þér upplýsinga um hversu margar borgir náðu milljón íbúum á 19. öld og merktu á tímaásinn.

Leikræn tjáning

- Nemendur setja upp leikþátt sem fjallar um endalok bændasamfélagsins. Þar gætu komið fram viðhorf bænda, vinnufólks og danskra stjórnvalda.

MATSLISTI KENNARA

Lokaeinkunn

Nafn barns: _____ bekkur: _____

Námsmat mun fara fram jafnóðum (símat). Gefin eru stig fyrir hvert verkefni sem lokið er. Hægt er að fá einkunn á bilinu 1–3 fyrir hvert verkefni.

3	þarf að vera búið að klára verkefnið og vinna það mjög vel
2	þarf að vera búið að klára verkefnið
1	þarf að vera byrjað á verkefninu
	Ef ekkert er skráð merkir það að verkefnið hafi ekki verið unnið.

Auk þessa meta nemendur vinnu sína í verkefninu á þar til gert blað.

Verkefni úr bókinni		Verkefni úr bókinni	
Verkefni úr bókinni		Verkefni úr bókinni	
Verkefni úr bókinni		Verkefni úr bókinni	
Verkefni úr bókinni		Verkefni úr bókinni	
Verkefni úr bókinni		Verkefni úr bókinni	

Verkefni	Einkunn	Athugasemdir	Vægi %
Meðaltal úr einstaklingsverkefnum (10)			15
Skyndipróf úr hluta bókar			15
Próf með bók/svindlpróf			5
Munnlegt próf úr sérfræðihópavinnu			10
Foreldramat á sýningu og verkefnum			5
Lokapróf úr bókinni			40
Kynning			10

Einkunn: _____

Undirskrift kennara: _____ dags: _____